

Magyar tudósok

SEGNER János András (Pozsony, 1704. – Halle, 1777.)

A jénai, a göttingeni és a hallei egyetemek professzora. Sokoldalú tudós, a Segner-kerék feltalálója. Az első olyan magyarországi származású matematikus, akit számon tart az egyetemes matematikatörténet.

Családja német eredetű, a XV. században telepedtek le hazánkban, majd később magyar nemesek lettek. Iskoláit Pozsonyban, Győrben és Debrecenben végezte. 1725-ben a jénai egyetemre ment tanulni. Sokoldalú tehetsége már akkor megmutatkozott. Sorra jelentek meg matematikai,

fizikai, orvosi, csillagászati, kémiai és filozófiai írásai. 1729-ben orvosi oklevelet szerzett és hazatért. Debrecen ajánlott fel számára orvosi állást, amit el is foglalt, de 1732-ben ismét Jénába ment. Rövid ideig a jénai, majd húsz éven át a göttingeni, végül a hallei egyetem professzora volt. Matematikai, fizikai és orvosi előadásokat tartott. Halleban matematikai tankönyveket írt és csillagvizsgálót létesített. Segner korának egyik legismertebb tudósa volt. Négy rangos akadémia (Berlin, Göttingen, London, Szentpétervár) választotta tagjának. Nagy Frigyes porosz királytól több kitüntetést kapott.

Matematikusként a Descartes-féle előjelszabály első bizonyítása fűződik nevéhez.

Hell Miksa (Selmecebánya, 1720. – Bécs, 1792.)

Csillagász. Felvidéki bányászcsaládból származott. Jezsuita szerzetes lett, tanulmányait a rend iskoláiban végezte. 1755-ben meghívták a bécsi csillagvizsgáló igazgatójának és a bécsi egyetem mechanika professzorának. E minőségében ő irányította az egri, a budai, a nagyszombati és a kolozsvári csillagvizsgálók építését. 1757-ben alapította az Ephemerides Astronomicae című tudományos folyóiratot. Az 1769-es esztendőben a Vénusz bolygó útjának megfigyelésére és a newtoni égi

mechanika igazolására szervezett megfigyelés-sorozatra VII. Krisztián dán király meghívta őt Vardöbe. A megfigyelések után Hell számításai bizonyultak helyesnek a Nap-Föld távolság meghatározásában. Erre az útjára elkísérte Sajnovics János, aki itteni megfigyelései alapján a lapp-magyar nyelvrokonságot vallotta.

Kempelen Farkas (Pozsony, 1734. – Bécs, 1804.)

Magyar tudós, sokoldalú tehetség. Bécsben tanult jogot és filozófiát, majd ugyanitt tisztviselőként kezdett el dolgozni. 1770 táján - elsőként a világon - beszélőgépeket szerkesztett, melyek a belenyomott levegőt az emberi hanghoz hasonló levegőrezgésekké alakították át. Az egyetlen megmaradt példány ma a müncheni Deutsches Museumban van. Tanulmánya az emberi beszédéről a modern fonetikai kutatások megalapozója (*Mechanismus der menschlichen Sprache nebst der Beschreibung seiner sprechenden Maschine. Wien, 1791.*).

Másik híres találmánya a sakkozógép, melyet 1769-ben készített. A gépben ugyan egy ember is el volt rejtve, de ez a találmány újszerűségéből keveset von le, hiszen az ember nem volt a közönség számára látható, hanem rafináltan elhelyezett tükrök és rések segítségével belülről tájékozódott. Ötvösként, költőként, íróként, és építészként is tevékenykedett (a budai vár egyes részeit ő építette újjá, ő tervezte a Várszínházat, a pozsonyi várban vízvezetékrendszert épített ki, és a schönbrunni szökőkutak is az ő alkotásai). Emellett nyomdai szedőládát,

nyomtató- és írógépet a vakok oktatásához, valamint egy gőzgépet is készített. Szegényen halt meg, mert I. Ferenc megszüntette támogatását, valószínűleg jakobinus kapcsolatai miatt. Érdekesség: A német nyelvben ma a *getürkt* szó jelentése „odacsalt”, aminek eredete a Kempelen Farkas „sakkozó” törökjére, az automata részét alkotó és a sakkfigurákat mozgató, törököt mintázó bábura vezethető vissza.

Bolyai János (1802. Kolozsvár – 1860. Marosvásárhely)

Minden idők egyik legeredetibb gondolkodású matematikusa, tragikus sorsú hadmérnök, aki műveiben messze meghaladta korát. Az ő geometriája, "az új más világ" nélkül elképzelhetetlen lenne a legmodernebb kor vívmányainak - rakéták és műholdak - működése. Apja Bolyai Farkas, a marosvásárhelyi evangélikus katolikus kollégium tanára és a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Korának egyik legelső, hazájának pedig addigi legnagyobb matematikusa volt.

Bolyai János 12 éves korában elvégezte a gimnázium 6. osztályát. 15 éves korában Bécsben folytatta tanulmányait, melyet öt év után kiváló eredménnyel fejezett be.

Kiváló eredménnyel elvégezte a bécsi Hadmérnöki Akadémiát és alhadnaggyá avatták. 21 éves korában hadnagy, 22 éves korában főhadnagy, 24 évesen kapitány lett.

A hadseregben elsőszámú matematikus, első számú virtuóz hegedűs, és első számú vívó volt. Folyamatosan párbajozott, párbajai közül sok halállal végződött, de mindig ő volt a győztes. 1833-ban saját kérelmére nyugállományba helyezték, úgy engedték el, hogy akkor tér vissza, amikor csak akar. Nyugdíjazása után apjához költözött Marosvásárhelyre, ahol egy évig laktak együtt, folytonos veszekedések közepette. Apját még párbajra is kihívta, mire az jól megdorgálta és kitiltotta a családi házból. Ezután még egy ideig Marosvásárhelyen lakott, de apja később megengedte neki, hogy kiköltözzön domáldi birtokukra. Itt teljes magányban töltött el tíz évet, majd 1843-ban apjától bocsánatot kért, és újra hazaköltözött. Hat hétig tartott közöttük a béke, de utána újra kitörték a veszekedések, így újra kiköltözött a domáldi birtokra.

1846-ban újra visszaköltözött Marosvásárhelyre, s ott lakott elvonultan a világtól, tulajdonképpen elveszetten a tudomány számára.

1911-ben hamvait exhumálták, és nagy ünnepélyességgel atyja hamvaival együtt közös sírba helyezték.

Eötvös Loránd (1848–1919)

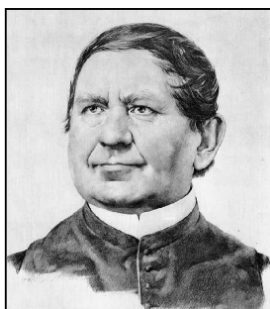
A magyar tudománytörténet egyik legnagyobb alakja. Neve fizikai mértékegységet jelöl, több természeti jelenséget is elneveztek róla. Halála után intézmények sora vette fel nevét.

Életében a hazai és nemzetközi tudományos élet híres és elismert egyénisége volt. Személyéhez fűződik egy egész tudományág, a Geofizika megszületése.

A magyar oktatásban is elvülhetetlen érdemeket szerzett. A később róla elnevezett pesti egyetem professzoraként, majd oktatásügyi miniszterként sokat tett a magyar tudományos élet felpezsdítéséért.

Sokoldalú egyénisége elbűvölte kortársait. Még tudományos eredményeinél is büszkébb volt sportteljesítményeire, aminek elismeréséért rajongói az olaszországi Dolomitokban hegycsúcsot neveztek el róla. Szenvedélyes fotográfusként üveglemezekre készített fényképeken örökítette meg utazásait, tudományos expedíciót. Felvételei érdekes kortörténeti dokumentumok.

Az Eötvös család hagyatékát a Magyar Állami Eötvös Loránd Geofizikai Intézet őrzi tihanyi Földmágneses Observatóriumának épületében. Ez a dokumentum a valódi múzeum virtuális változata.

Jedlik Ányos

(Szimő, 1800. január 11. – Győr 1895. december 13.)

Gyönyörködtető és hasznosítható találmányok

"Egy rendtársa életének utolsó éveiben azt kérdezte tőle: miért választotta tanulmánya tárgyául éppen a fizikát, miért nem a teológiát, mely a legmagasztosabb dolgokkal foglalkozik? Erre ő így felelt: »Látja, minden tudományágban tanulhattam volna eleget és szépet, de a fizikában tanulok és egyszersmind mulatok, gyönyörködöm is.« Nem a fizikát, mely csak annyira gyönyörködteti a vele foglalkozót, mint bármely más tudomány, hanem magát jellemezte ezzel az akkor már közel száz éves tudós, ki tudományában még mindig mulatságot és gyönyörűséget talált."

Eötvös álláspontja egyértelmű: Jedlik saját gyönyörűségére művelte a fizikát. Nemcsak most, közel százévesen, hanem egész életében. "Tudományában inkább poéta volt, mint a számítás embere" - mondja róla. S ő maga is költői magasságokba lendül, midőn sorra veszi Jedlik kedvenc kutatási témáit: "A forgó mágnesrudat, a rezgő fémrugót, a higany felületén végig sikamló hullámokat, a lepke szárnyainak csillogásával vetélkedő karcolt üvegrácsot, a hatalmas elektromos szikrát órákon, napokon, évtizedeken át gyönyörködve figyelte meg."

Puskás Tivadar (1844 – 1893)

Pesten született, műegyetemi tanulmányait Bécsben végezte. Több európai városban járt, majd Amerikába ment, ahol megismerkedett a vezetékes távíróval és Edison találmányával, a szénmikrofonnal. Már itt felvetődött benne a gondolat egy olyan központ létrehozására, amely alkalmas több vonal összekapcsolására.

Két évig dolgozott Edison laboratóriumában, annak munkatársaként, majd Párizsba ment, ahol villamos hajtású fiáker és léghajót tervezett. Hosszú ideig és makacsul foglalkoztatta az emberi hang és a zene továbbításának megoldása. 1879-ben Párizsban felépítette Európa első telefonközpontját. A budapesti, 1881-ben, a világon negyedikként kezdte meg működését.

Másik nagy találmánya a vezetékes rádió őseinek, a telefonhírmondónak a megalkotása volt. 1882-ben Pesten a "dalműtelefon"-on keresztül már a Bánk bánt közvetítették az Operaházból. Ugyancsak a telefonhírmondó közölte a kiváló műszaki és gazdasági szakember negyvenkilenc éves korában bekövetkezett halálát is.

Bródy Imre (1891 – 1944)

1930. augusztus 11-én kelt az a szabadalmi leírás, amelyben *Bródy Imre* megfogalmazta a kripton-töltésű izzólámpa működési elvét.

A budapesti Tudományegyetemen megszerzett diplomája után Göttingenben Max Born (1882-1970) mellett dolgozott, s 1923-ban lett az Egyesült Izzó (TUNGSRAM) kutatólaboratóriumának munkatársa.

Bródy híres felismerésének az volt a lényege, hogy a kripton atomsúlya jobban megközelíti a wolframét, mint a korábban használt nitrogén és argon töltés, s a közeli atomsúlyok növelik az izzólámpák élettartamát.

Az eredményes kísérleti gyártás után Polányi Mihállyal (1891-1976) kidolgozta az olcsó kriptongáz előállításának technológiáját. A kriptonlámpa elindult máig tartó világhódító útjára.

Szilárd Leó (1898 – 1964)

Szilárd elsősorban fizikus volt, de meghatározhatatlan az a műfaj, melyben az életét leélte. Foglalkozott biológiával, biofizikával, írt tudományos-fantasztikus regényeket, szatírákat, voltak kisebb-nagyobb tanulmányai is, néha még olyan érdekességek is, mint a rumostea-pasztila vagy a termékenységi nyaklánc. Érdekelte az alvás kiiktatásának lehetősége éppúgy, mint a delfinek intelligenciája. Munkásságáról oldalakat lehetne írni. Ha semmi mást nem tett volna, mint a láncreakció felismerése és a lehetőségének megteremtése, az is tökéletesen elég lett volna. De ő sokoldalúbb volt ennél. Bár neve kevés képlet alatt szerepel, több tudós neki köszönhette Nobel-díját. Igaz azonban az is, hogy örületbe kergette a kutatókat azzal, hogy előzetes egyeztetés nélkül megjelent egy-egy laborban, megmondta, mit kell kutatni, majd hirtelen eltűnt. Sok olyan tudományos cikk van, ahol ő nincs feltüntetve szerzőként, de a lábjegyzetben megköszönik Szilárdnak az ötletet, a kidolgozást kísérő folyamatos kommentárokat és az egész magyarázatát. Egyszer megkérdezték tőle, miért nincs ott a neve, mire ő azt felelte: „Nem akarom a fiúk jókedvét elrontani!”

Örökké mozgásban volt, sohasem tudott sokáig egy helyben maradni. Irtózott az állandó munkahelytől, az ő laboratóriuma a fürdőkád volt, ott eszelte ki nagy ötleteit. Körbejárta a világot, intézetből intézetbe, sosem telefonált előre, hirtelen megjelent a jegyzetfüzetével és csak ennyit kérdezett: „What are the facts? Mik a tények?” Mindent fölírt, mindenkivel beszélgetett, majd elment, s ha visszajött, akkor általában zseniális ötletekkel állt elő.

Wigner Jenő (Budapest, 1902. – Princeton 1995.)

Wigner híres volt finomságáról és körülményes udvariasságáról másokkal szemben. Egyszer fiatalemberként a fűvön feküdt egy városi uszodában Göttingenben, a német csillagász Heckmannal. Heckman látta, hogy a hangyák felmásztak Wigner jobb lábára és megcsípték. Heckman megkérdezte Wignert miért nem öli meg a hangyákat. „Mert nem tudom, melyik volt” – válaszolta Wigner. Egy alkalommal előadásának végén a hallgatóság egyik tagja jelentkezett, hogy feltegyen Wignernek egy kérdést. Wigner meghallgatta, majd ezt válaszolta: „A nevem Mr. Wigner”. A kérdező meglepetten, de elismételte a kérdését. Ugyanazt a választ kapta: „A nevem Mr. Wigner”. Végül a patthelyzetet sikerült valakinek feloldania azzal, hogy rámutatott, Wigner zavarban volt mivel nem tudta a hallgató nevét. Túl udvarias volt ahhoz, hogy megkérdezze, így bemutatkozott annak reményében, hogy megtudhatja.

Formális és kötetlen tudományos találkozókra, amikor valaki előhozakodott valamivel, Wigner gyakran megállította egyszerűen azzal: „Nem értem!”. Sose volt elbizakodott, sose félt, hogy bolondnak nézik. Tudós létére Wigner meglehetősen babonás volt, nem állhatta, ha 13 számla volt a zsebében, és ha jó hírt hallott, azonnal lekopogta valamilyen fából készült tárgyon. 1992-ben, kilencvenévesen, közzétette emlékiratait, „The Recollections of Eugene P. Wigner” címmel. Három évvel később Princetonban érte a halál. Élete végéhez közeledve gondolkodásmódja filozófikusabbá vált. Memoárjában Wigner ezt írja: „Az élet teljes jelentése, minden emberi vágy együttes értelme, egy olyan alapvető rejtély, ami meghaladja

felfogóképességünket. Amíg fiatal voltam, dühös voltam a dolgok ezen állása miatt. Mára megbékéltem vele. Még megtiszteltetésnek is tartom, hogy közöm lehet ehhez a rejtélyhez.”

Teller Ede (Budapest, 1908. – Stanford, 2003.)

A középiskolát a Trefort utcai Minta Gimnáziumban végezte.

Rendkívül vonzotta a matematika és szeretett volna ezzel foglalkozni, de édesapja kérésére mégis vegyésznek tanult, először Budapesten a Műszaki Egyetemen. Pár hónap után Németországban folytatta tanulmányait és itt ismerkedett meg a kvantummechanikával. Két év vegyészeti tanulmányok után véglegesen elkötelezte magát a fizika mellett. Sommerfeldnél folytatta a tanulást.

1928. július 14-én leugrott egy mozgó villamosról és az levágta jobb lábfejét. Gyógyulása után befejezte tanulmányait és 1930-ban doktorált. Először molekulák vizsgálatával foglalkozott.

Tanulmányi évei alatt megismerkedett szinte mindenkivel, aki a fizika új területén akkor vagy később jelentős szerepet játszott (pl.: Heisenberg, Sommerfeld, Fermi stb.).

Hitler hatalomra jutásakor átköltöztek Angliába.

1935-ben G. Gamow hívására utaznak az Amerikai Egyesült Államokba, ahol a George Washington Egyetemen tanít. 1938-ban a csillagok energiatermelését Gamow és Teller közösen a magfúzióval, vagyis a termonukleáris reakcióval magyarázzák.

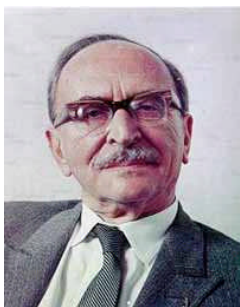
1939-ben közösen szerveznek konferenciát és az erre meghívottként oda érkező N. Bohrtól hallanak O. Hahn Németországban elért eredményéről, a maghasadásról.

Később dolgozik Los Alamosban az atombomba-kutatásokon, de 1942-től igazán a hidrogénbomba érdekli. Legfőbb hajtóereje az a féelme, hogy Sztálin veszélyezteti a békét és ezt megőrizni csak az erőfölény birtokában lehet. Az atombomba ledobását is ellenezte és ez vezette a hidrogénbomba-kutatások szorgalmazásában is. 1952. november 1-én volt az első kísérleti robbantás.

Sokat foglalkozott az atomreaktorokkal is. Elnöke volt az Egyesült Államokban a Reaktorbiztonsági Tanácsnak. Felismerte az urán-grafit-víz típusú reaktorok veszélyforrását (Teller-effektus) és Amerikában be is zárták ezeket.

Később Csernobilban többek között a Teller-effektus vezetett a katasztrófához.

Többször is látogatást tett a Paksi Atomerőműben és mindannyiszor megállapította, hogy ez az erőmű, a biztonságát és a szakemberek képzettségét tekintve, a világ élvonalába tartozik.

Gábor Dénes (Budapest, 1900. – London, 1979.)

Beleszeretett a tudományba.

Apja a 11 éves fiút elvitte a kor egyik legérdekesebb műszaki és tudományos múzeumba, a müncheni Deutsches Museumba. Egy évvel később díjat tűzött ki, amelyet azzal nyerhetett el, ha kívülről el tudja mondani Schiller 430 soros költeményét, a Das Lied von der Glocke-t. Megtanulta. Remek memóriája volt. De az iskolában akadtak vele problémák. A tananyag nem érdekelte, türelmetlenségét alig bírta fékezni,

olyannyira, hogy az egyik tanár a nehezen nevelhető gyermekek intézetébe akarta utalni. Az volt a baj, hogy a legtöbb tantárgyban sokkal előbbre tartott, mint a többiek, fizikából pedig rengeteget tudott. Gábor Bertalan ugyanis minden könyvet megvett számára, tudományos folyóiratokra fizetett elő, és Dénes 14 évesen beleszeretett a tudományba.

Gyermekkori barátjának, Ignótus Pálnak a londoni emigráns Irodalmi Újság számára adott interjújában 1960-ban úgy emlékezett ezekre az évekre, hogy megbabonázta a fizika, az eszményi, szép tudomány, aminek csak az volt a baja, hogy nem lehetett belőle megélni, tehát

a gondos szülők nem engedték a kilátástalan fizikusi pályára fiaikat. Még a gazdag Wignerék és Neumannék is kijáraták fiaikkal a kémiát, féltve őket a sikertelenségtől. A világháború után megváltozott a helyzet, és ezt a gyors eszű Szilárd Leó vette észre először, aki az elektrotechnikáról 1919-ben átment a fizikára. Wigner Jenőnek és Neumann Jánosnak nem kellett azután elővennie a kémikusi diplomáját.

Amikor már világhírű tudósként látogatott Budapestre Gábor Dénes, megkérdezték tőle, hogy milyen emlékei vannak a tanáiról. Ezt mondta: "A középiskolából a legeslegjobb. Akkor Magyarország nagyon szegény ország volt, de gazdag volt tehetségekben. Középiskolai tanáraink közül legalább három igazi egyetemi rangú volt: dr. Galamb Sándor, Földessy Gyula – Ady legjobb barátja, felejtethetlen tanár –, és Szemere Samu, a filozófus. Fizikatanárom, Frank János, igazi odaadó tanár volt, aki saját kezével és saját kis pénzéből szerelte fel gyönyörűen a Markó reál fizikai szertárát. Ezek elsőrangú emberek voltak." Egyik Budapestre címzett levelében pedig ezt kérdi: "... megmaradt-e még az a remek magyar középiskola, amelynek aligha volt párja a világon?" Az iskolatársak között is akadt tehetség. Egy 1948-as, Selényi Pálhoz küldött levélben olvashatjuk, hogy egy angliai elektronmikroszkópiai kongresszuson Angliát ő, Amerikát egy másik hajdani Markó-realista, a nála egy évvel fiatalabb Marton László képviselte, aki a Tungstram kutatója, később a Stanford Egyetem professzora volt.

Bay Zoltán (1900. Gyulavári – 1992. Washington D.C)

A csillagászat iránt gyermekkorától érdeklődött. Visszaemlékezett arra, hogy 10 évesen láthatta a Halley-üstököst. Egyetemi évei alatt távcsövet épített, megfigyelhette a Jupiter holdjait, megismerte a csillagképeket és a Hold tájait. Így nem is csoda, hogy mikor megismerte a mikrohullámú radartechnikát, rögtön az ötlött a fejébe, hogy e technikával ki lehet jutni az űrbe, és el lehet érni a Holdat. Kidolgozott egy elvi megoldást, amittől nem tért el a nehézségek ellenére sem, s végül 1946.02.06-án kijelenthették, hogy „megradarozták” a Holdat. Habár már egy hónappal előtte az Amerikai Egyesült Államokban hasonló eredményre jutottak, ez nem csökkenti Bay és társai érdemeit, elvégre ők a háborús időkben, az amerikaiakénál nehezebb körülmények között végezték kísérleteiket, s szűkösebb volt az anyagi keretük is. A radarcsoport történetírói Bayt e tudományág „szülőatyjának” tartják és nevezik.

A fénysebességen alapuló méter

Ő javasolta 1965-ben, hogy a távolságegységet, a métert alapozzuk a pontosabban mérhető időegységre és a fénysebességre. Szakirodalmi kutatásokat végzett a fénysebesség állandóságával kapcsolatban. 1983-ban A Súlyok és Mértékegységek Nemzetközi Konferenciája Párizsban tartotta 17.-ik ülését, ahol elfogadták az egységes rendszert és megállapították:

A méter a fény által a vákuumban a másodperc $1/229792456$ -od része alatt megtett út hossza. 1990-ben, 90. születésnapján Gyula város tiszteletbeli polgárává választották s átvehette a Magyar Köztársaság Rubintokkal Ékesített Zászlórendjét. 1992. október 4-én Washingtonban hunyt el. Végakarata szerint hamvait hazaszállították, és szülőföldjén, Gyulaváriban temették el 1993. április 10-én.

Kármán Tódor (1881 – 1963)

Abban a Főgimnáziumban (ma Trefort utcai Ginázium) érettségizett, amelyet apja, a kiváló pedagógus és művelődéspolitikus, Kármán Mór (1843-1915) alapított, majd a József Műegyetem hallgatója lett, ahol 1902-ben kapott gépészmérnöki oklevelet.

1906-ban a Magyar Tudományos Akadémia ösztöndíjával Németországba, a göttingeni egyetemre került. Itt alkotta meg *kihajlási*, majd *az áramlásba helyezett testek mögött fellépő örvénysor* elméletét. Ezt a jelenséget a tudomány *Kármán-féle örvénysornak* nevezi.

1912-ben az aacheni Műegyetemen tanszékvezető professzorrá nevezték ki. Itteni munkáját félbeszakította az I. világháború. A háború alatt fejlesztette ki *a világ első katonai helikopterét* (PKZ helikopter) Petőrczy Istvánnal és Zurovecz Vilmos repülőmérnökökkel.

A háború után visszatért Aachenbe, ahol 1930-ig dolgozott. Alapítója és vezetője volt az Aerodinamikai Intézetnek, amely rövid idő alatt a repüléstudomány kutatóközpontjává vált.

Közben Pasadenában (USA) előadásokat tartott, 1930-ban ide is költözött, és a hangsebesség feletti repüléssel foglalkozott. 1936-ban rakétakutató csoportot alapított, amely 1944-ben Jet Propulsion Laboratory (sugárhajtás-laboratórium) néven önállósult. Itt fejlesztették ki az 1950-es évek elején az amerikai szárazföldi hadsereg első ballisztikus irányított rakétáját. Megoldotta a hangsebességen túli repülés műszaki problémáit, a rakétatechnika egyik úttörőjének tekintik.

1951-től a NATO Repülésügyi Kutató és Fejlesztő Intézetének (AGARD) volt az elnöke.

1963-ban kapta meg az Egyesült Államok elnökétől a legnagyobb amerikai tudományos kitüntetést, a Nemzeti Tudományos Érmét. A Holdon és a Marson egy-egy kráter őrzi nevét.

Neumann János (1903. Budapest – 1957. Washington)

„Princetonban az a hír járta, hogy az Institute for Advanced Studies legfiatalabb, 29 éves professzora valójában félisten, de bolygónk gondos megvizsgálása után embernek álcázta magát, és ez külsőleg tökéletesen sikerült is.” Richard Rhodes

„A matematikusok azt bizonyítják be, amit bizonyítani tudnak, Neumann pedig azt, amit akar.” Rényi Alfréd

„Neumann észjárását ismerve néha eltűnök, hogy nem egy magasabb rendű faj egyik képviselőjével állok-e szemben, aki nem is ember, hanem félisten, de olyan alaposan kiismerte az embert, hogy tökéletesen utánozni tudja.” Hans Bethe

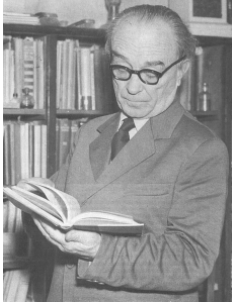
"Az emberiség kétfajta hőst ismer: az egyik olyan, mint bármelyikünk, csak még olyanabb, a másikban pedig van valami emberen túli szikra. Futni mindnyájan tudunk, néhányunk négy perc alatt lefut egy mérföldet, de abból, amire mi képesek vagyunk, semmi nem fogható a nagy g-moll fúga megalkotásához. Neumann nagysága efféle volt. Tudunk többé-kevésbé tisztán gondolkodni egy ideig, de Neumann gondolatainak a tisztasága mindenkor nagyságrendekkel meghaladta legtöbbünkét." Paul Halmos

"Mert zseni csak egy volt, mégpedig Neumann János. Mi, többiek, tehetségesek voltunk, de nem voltunk zsenik.." Wigner Jenő

"A kvantummechanikának nagy szerencséje volt, hogy röviddel 1925-ös felfedezése után sikerült felkeltenie egy Neumann-kaliberű matematikai zseni érdeklődését. Ennek eredményeképpen egyetlen ember mindössze két év alatt (1927-1929) kifejlesztette az elmélet

matematikai formalizmusát, és interpretációjának teljesen újszerű szabályait részletes elemzésnek vetette alá." L. van Hove, a CERN főigazgatója (1958.)

„Hilbert lassú felfogású volt, Neumann viszont a leggyorsabban gondolkodott mindazok közül, akiket valaha ismertem” Lothar Nordheim (1924)

Öveges József (1895 – 1979)

Öveges József országos hírvé vált élete a dunántúli tájról, a Zala megyei Pákáról, egy nemzedékeken át tanítóskodó családból indult 1895-ben. Népiskolai tanító édesapjának korai halála után a négy gyermekével magára maradt anyja nevelte tovább a népes családot. A tudományok, elsősorban a természettudományok iránt már korán érdeklődő ifjú előbb a győri bencés gimnáziumba került, majd mint a piaristák növendéke, rendjének kecskeméti gimnáziumában érettségizett

jeles eredménnyel. Ezután Budapesten tanult, s a tudományegyetemen matematika-fizika szakos tanári diplomát szerzett 1919-ben. Vidéki évek következtek: tanított Szegeden, Vácott, Tatán, mégpedig úgy, hogy miközben kollégái azt mondták “ Ha nekem úgy kellene élnem, ahogy Te élsz, inkább felakasztanám magam “, tanítványai azt figyelték, vajon ég-e minden reggel négykor Öveges tanár úr szobájában a hajnali munkálkodást jelző villany. És égett ...

Első könyvét is még Tatán írta “Időjósítás és időmeghatározás” címmel. A kötet megjelentetéséhez kétezer előfizetőnek az összegyűjtését kérte a kiadó. Mint Öveges professzor egy 1978-ban írott pályaképében megjegyezte: “ Így gyűjtötték az előfizetőket Csokonai korában is !”

1945 után a Közgazdaságtudományi Egyetemen tanított, majd - mint az egyik legelső Kossuth-díjasunk - a Budapesti Pedagógiai Főiskolán volt tanszékvezető tanár. Regimentnyi kötetet jelentetett meg, s ezek a munkái mind-mind a természetnek, közelebből a fizikának a jelenségeit magyarázták, az áltudományoskodást irtóztatva kerülő ízes magyar nyelven. Több mint harminc könyv - úgy emlegette őket: a gyermekeim - viseli a nevét.

Ám Öveges József igazában a rádió meg a televízió előadójaként lett a tudásra éhes hallgatók és nézők kedvence. Már 1946-ban mikrofonba mondta első előadását. Ez az atombombáról szólt, s ezt később még több mint kétszázötven előadás követte: bő tizenkét éven át rendszeresen mutatta be mindig izgalmasan érdekes kísérleteit a képernyőn. Öveges József 1953-tól több mint negyedszázadon át az “ Élet és Tudomány “ hetilap szerkesztőbizottsági tagja volt. Szívesen jelentkezett tanulmányaival és az olyan, kisebb lélegzetű levélváltozatokkal is, amelyekkel még közelebb kerülhetett az olvasóhoz. Több mint 30 éven keresztül végzett fontos ismeretterjesztő munkát a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) Országos Elnöksége tagjaként.

“ Milliók szívébe oltotta be a fizika szeretetét.” Hamvai a zalaegerszegi régi temetőben nyugszanak. Ma Budapesten középiskola, Zalaegerszegen általános iskola és a TIT Egyesület viseli a kiváló tudós, ismeretterjesztő, paptanár nevét.